

O'ZBEK VA INGLIZ SO'ZLASHUV NUTQIDA TURLICHA YONDASHUVLAR

Zaynalova Nargiza To'lqinjon qizi

*Farg'ona Davlat Universiteti lingvistik yo'nalishi 2-bosqich magistranti
Farg'ona tumani 36-o'rta ta'lim maktabi ingliz tili o'qituvchisi
nargizazaynalova282@gmail.com*

Mahamatjonova Mohidil Shavkatjon qizi

*Farg'ona Davlat Universiteti lingvistik yo'nalishi 2- bosqich magistranti
mohidilmukhammadjonova@gmail.com*

Annotatsiya: ushbu maqolada so'zlashuv nutqi hodisasining turlicha yondashuvlari va muhim jihatlari keltirilgan. So'zlashuv uslubining o'ziga xos, leksik, stilistik xususiyatlari, so'zlashuv nutqi sintaksisi, so'zlashuv nutqi leksikasi borasida maxsus ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilganligi va kelgusida qilinishi kerak bo'lgan vazifalar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: so'zlashuv uslub,og'zaki nutq, yozma nutq, leksik xususiyat, matn, dialog,nutq.

Аннотация: В данной статье представлены различные подходы и важные аспекты феномена разговорной речи. Обсуждаются лексико-стилистические особенности стиля речи.

Ключевые слова: стиль говорения, устная речь, письменная речь, лексический признак, текст, диалог, речь.

Annotation: This article presents the different approaches and important aspects of the phenomenon of colloquial speech. The lexical and stylistic features of the style of speech are discussed.

Keywords: speaking style, oral speech, written speech, lexical feature, text, dialogue, speech

Tilshunoslikda nutq nazariyasi bugungi kunda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki lingvopragmatika nutqni ijtimoiy mazmunga ega bo'lgan kategoriya sifatida belgilaydi, birinchi navbatda, vaqt o'tishi bilan rivojlanadigan lingvistik muloqotning dinamik xususiyatiga e'tibor beradi. Nutq ijtimoiydir, chunki har qanday kommunikativ vaziyat ishtirokchilar ma'lum bir ijtimoiy maqomga ega bo'lgan aloqa, ma'lumot almashishni o'z ichiga oladi. Shuning uchun, eng muhimi, matnni jarayon sifatida o'rganish, uning muhim omili matnni haqiqiy muloqot holatidan va bunday vaziyatdan tashqarida tahlil qilishdir. Diskursni lingvistik tushunish juda xilma-xildir, masalan, M. Stubbs nutqning uchta asosiy xususiyatini ajratib ko'rsatadi: nutq gapga nisbatan hajm jihatidan katta bo'lgan til birligi; nutq tildan foydalanishning ijtimoiy konteksti bilan chambarchas bog'liq; nutq dialogikdir.[1] Xorijiy tilshunoslikda qabul qilingan, E.Benvenistega borib taqaladigan diskurs talqini nutqni empirik ob'yektning bir turi sifatida belgilaydi, bunda tilning grammatik tuzilishida uzilish yuzaga keladi,

natijada nutq yuzaga keladi. Tilning grammatik tuzilishi bilan bog'liq bo'lgan, ma'lum bir shaxsga xos bo'lgan individual ekstralingvistik kod sifatida qabul qilinadi.[1]

Shaxs tomonidan shaxsiy kod orqali uzatiladigan ma'lumotni dekodlash uchun qabul qiluvchi ushbu kodni (diskurs kodi) va mantiqiy ravishda idrok etish uchun ma'lum harakatlar qilishi kerak. P. Serio "diskurs" atamasini talqin qilishda sakkizta ma'noni nomlaydi: 1) "nutq" tushunchasining Sossyur ma'nosida ta'rifi, boshqacha aytganda, har qanday konkret gap; 2) o'lchami bo'yicha iboradan oshib ketgan birlik; 3) pragmatika doirasida – gapning predmeti, manzili, gapning momenti va ma'lum bir joyini nazarda tutuvchi gap holatini hisobga olgan holda gapning qabul qiluvchiga ta'siri; 4) muloqotning asosiy turi suhbatdir; 5) nutqni (E. Benveniste fikricha) bayondan farqli ravishda murojaat qiluvchi pozitsiyasidan tushunish, bunda so'zlovchining fikri inobatga olinmaydi; 6) til birliklaridan foydalanish, til birliklarining nutqiy aktuallashuvi; 7) ijtimoiy yoki mafkuraviy pozitsiyaning cheksiz miqdordagi bayonotlarga (masalan, "feministik nutq", "ma'muriy nutq" va boshqalar) qo'yilgan cheklovlarning ma'lum tizimlariga ta'siri; 8) matnni amalga oshirish shartlarini tahlil qilish uchun mo'ljallangan nazariy komponent [2].

Tilshunoslikning alohida bo'limi sifatida shakllanayotgan psixolingvistika, kommunikativ tilshunoslik, ijtimoiy tilshunoslik, lingvogeografiya va uslubshunoslik sohalarini umumlashtiruvchi lingvistik pragmatika yo'nalishi, asosan, leksemaning ichki mazmuniy tomoniga e'tibor berib, uning nutqdagi pragmafunksional belgilarini tadqiq etadi. Shu jihati bilan pragmatika sistem tilshunoslik yo'nalishi bilan uzviy bog'lanadi. Leksemaning ichki mazmuniy tarkibi lingvistik pragmatika uchun moddiy baza hisoblanadi, lingvistik pragmatika ham asosan leksema sememalari yuzasidan ish ko'radi. Pragmalingvistikani tilshunoslikning mustaqil sohasi sifatida ajratish va uning o'zgarish ob'ekti, predmetini aniqlash uchun lisoniy birliklardan turli kommunikativ muhitda pragmatik qiymati, "bahosi", mundarijasining namoyon bo'lishini taminlovchi omillarni izlamoq darkor. Lisoniy birliklardan har qanday sharoitda namoyon bo'ladigan belgilari ularning ontologik vazifaviy (funksional) xususiyatlari na'munasidir. Shunday qilib, pragmatikaning umumiy ta'rifini quyidagicha tasavvur qilish mumkin: pragmatika tilshunoslikning alohida sohasi bo'lib uning tadqiqot doirasida muloqot jarayonida lisoniy birliklarni tanlab olish, ularni qo'llash hamda ushbu qo'llanishdagi birliklarning muloqot ishtirokchilariga ta'siri masalalari o'rganiladi. Ushbu qoidalar kommunikatsiya shartsharoitlariga nisbatan, keng ma'nodagi kontekst sifatida o'rganiladi. Lisoniy hodisalarning bu yo'sindagi tahlili ularning qo'llanishidagi u yoki bu muhitda mavjud bo'lgan to'siqlar, chegaralanishlarni ham aniqlashga imkon beradi. Lingvistik tahlilning asosiy g'oyasi ham lisoning tabiatini uning amaliy faoliyatda qo'llanishiga nisbatan yoki boshqacha aytganda, bajarayotgan vazifasi doirasida aniqlashdir. Aynan vazifa (funksiya) tushunchasi lison tahliliga pragmalingvistik yondashuvning poydevoridir. Aminmizki, pragmalingvistikaning xuddi shu yo'nalishdagi taraqqiyoti nazariy tilshunoslik va amaliy kommunikatsiya o'rtasida mavjud bo'lib turgan "uzilish"larni bir oz

toraytiradi. Soʻzning maʼnolar jilosi nutqda namoyon boʻladi, chunki soʻz imkoniyat sifatida tilda mavjud boʻlsa, faoliyat sifatida nutqda ishtirok etadi.

Yuqorida bildirilgan turli-tuman nuqtai nazarlarni umumlashtirib, shuni aytish mumkinki, til nutqiy faoliyatning hosilasidir, biroq turli tushunchalarni ifodalovchi bu atamalar turli maʼnolarda ishlatilib kelinmoqda. Til bir tomondan nutq hosil qilinadigan va tushuniladigan qurilma sifatida talqin qilinsa, ikkinchi tomondan nutq faktlaridan xulosa qiladigan qoidalar tizimi, birliklar majmuasidir. Bu tushunchalarning har ikkalasi ham oʻzaro bir-birlariga bogʻliqdir, chunki til qurilma sifatida mohiyatni anglatadi, bu mohiyatni unda mavjud boʻlgan qoida va birliklar orqali bilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Boboxonova L.T. Ingliz tili stilistikasi. Toshkent-"O'qituvchi"-1995.144 bet.
2. Genzburg R.S. Kidekel S.S. Knyazova G.Y. Sankin A.A. "A course in Modern English lexicology" 1990.
3. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Toshkent. 2004.
4. Q.Musayev Badiiy tarjima va nutq madaniyati. "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1976.
5. G'.Salomov. Tarjima nazariyasi asoslari, Toshkent "O'qituvchi" 1983.

